


UNIKÁTNE ÚZEMNÉ SLOVACIKUM 17. STOROČIA V KONVOLÚTE V KEŽMARKU

PROM. KNIH. VLASTA OKOLIČANYOVÁ

The article is the first of two studies dedicated to the description of the envelope of 9 prints from the 17th century with a religious theme published in Czech and located in the Lyceal Library in Kežmarok. The study includes an analysis of a publication about Slovakia and Slovaks and an Easter sermon by the preacher Havel Žalanský entitled *Ku Pochťivosti a k potěsse*. It is interesting to note that its publication was sponsored by the wives of Czech and Moravian exiles from Trenčín. Since the works of Protestant writers were subject to strict censorship at the time and were given to individual owners in the form of a gift, its preservation can be considered significant. The first part of the study also presents Žalanský's life and work, including his comments on the position of Protestant priests in Bohemia in the period prior to the Battle at White Mountain. It also includes information about the families of exiles from Trenčín, whose wives sponsored the publication. Their patronage is probably due to the fact that Žalanský also addressed the position of women in the church and society in his works.

 vlastaos@centrum.sk

Keywords: territorial documents, 17th century, Protestantism, Havel Žalanský, Lyceal library in Kežmarok

„Knjžka žádá swého Pána,
Kterémuž gť [jestiř] za dar dána,
negsa wen na trh wydaná
aby byla prodáwaná
že bude pěkně chowaná
y také pilně čijtána
neb gest bedliwě skládaná
nesnadně Imprymovaná.“

(verše v 4. práv. konvolútu)

V predkladanej štúdiu a jej voľnom pokračovaní v niektorom z ďalších čísiel časopisu *Knížnica* ponúkame rozbor troch unikátnych tlačí zo 17. storočia, ktoré sa nachádzajú v konvolúte, obsahujúcom celkovo 9 tlačí zo 17. storočia. Hlavným dielom je unikátny exemplár územného slovacika z Trenčína od významného českého protestantského autora Havla Žalanského-Phaëthona. Ide o jediný známy výtlačok, ktorý sa zachoval len v Lyceálnej knižnici v Kežmarku. Toto dielo bolo z neznámych dôvodov – podľa maďarského bádatela Stripszkého –, niekoľko desaťročí v Kežmarku nezvestné¹, ale pri mojom nedávnom bádani v Lyceálnej knižnici v Kežmarku som zistila, že konvolút je dostupný, preto som sa rozhodla pre jeho hlbšie preskúmanie „de visu“.



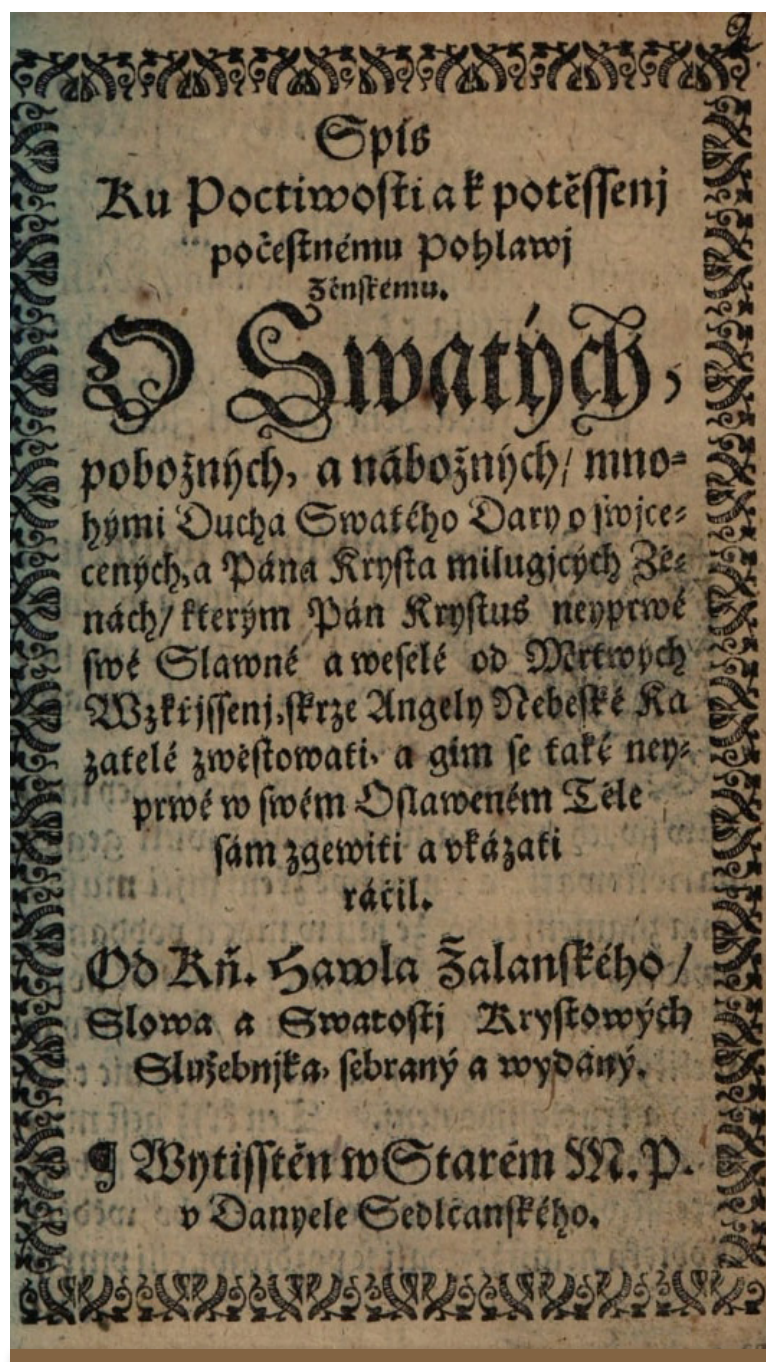
Lyceálna knižnica v Kežmarku (www.ecavkk.sk)

Keďže 6 z 9 titulov tlačí v konvolúte je registrovaných a opísaných v bibliografii *Knihopis českých a slovenských tisků*, dostupnej na internetovej stránke Národ-

nej knižnice ČR v Prahe², uvádzam len stručný opis týchto 6 diel.

V prvej štúdiu venujem pozornosť len hlavnému dielu konvolútu, ktoré pochádza od Havla Žalanského-Phaëthona, významného českého autora mnohých teologických a nábožensko-vzdelávacích spisov. Ide o Žalanského veľkonočnú kázeň, vytlačila ju Dorothea Vokálová v Trenčíne v roku 1642.

Voľné pokračovanie štúdie bude rozborom 1. a 2. príväzku tohto kežmarského konvolútu – rovnako jediných známych, unikátnych exemplárov dvoch autorsko-územných bohemík zachovaných len v Kežmarku, ktoré *Knihopis* neeviduje.



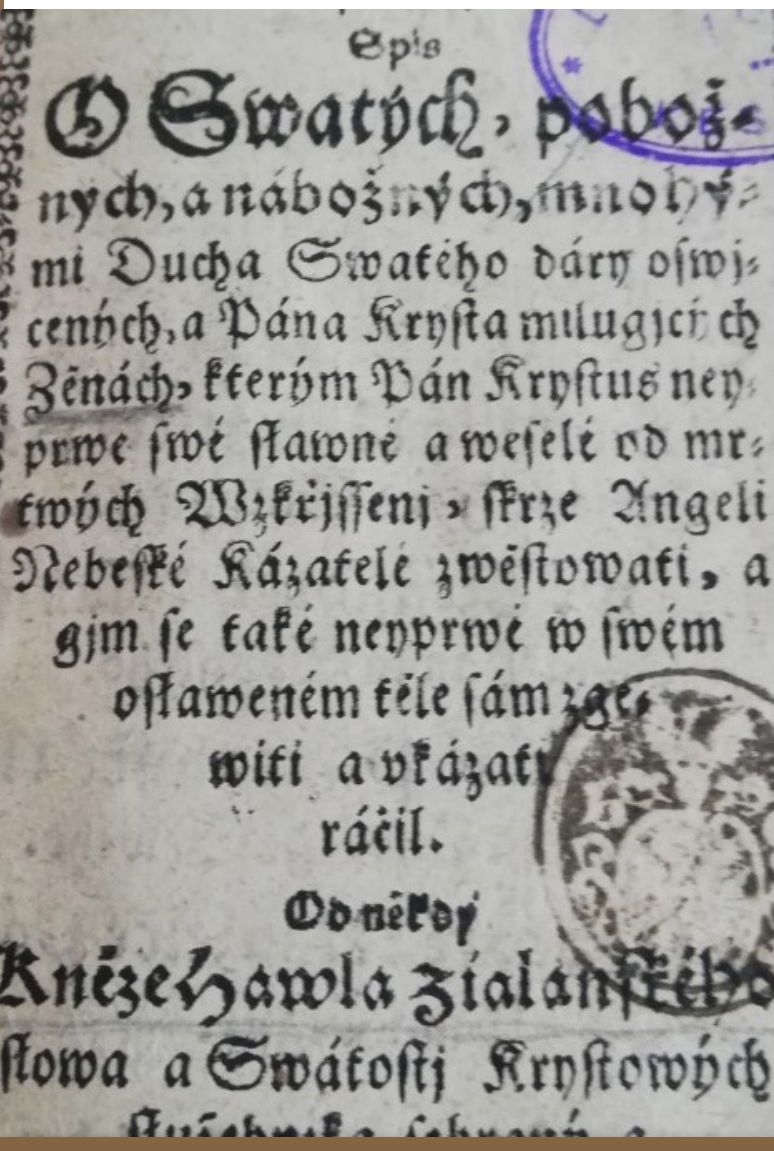
Príväzok konvolútu *Ku Poctivosti* (www.books.google.com)

FYZICKÝ OPIS KONVOLÚTU

Hlavné dielo: ŽALANSKÝ – PHAËTHON, Havel.

Ku Poctiwosti a k potěsse==nj počestnému pohlawj žen==skému.// Spis// O Swatých, pobož==nych, a nábožných, mnohý==mi Ducha Swatého dárny oswj==cených, a Pána Krysta milugjcých// Ženách, kterým Pán Krystus ney==prwě swé slawné a weselé od mr==twých Wzkřjssenj y skrze Angeli Nebeské Kázatele zwěstowati, a// gjm se také neyprwě w swém// oslaweném těle sám zge==witi a vkázati// ráčil.// Od někdy// Kněze Hawla Zialanského// slowa a Swátostj Krystowých// služebnjka sebrany a// wydaný.//

Wytjsstěné w Trenčjně w Impres==sy Doroty Wokálowy, 1642. V: Kežmarok: Lyceálna knižnica. Signatúra 8212/Rar. III. 50. 8°. A-C8, D4 [= 28] listov. Čaplovič 1746.



Prívázok konvolútu *Ku Poctiwosti* (Lyceálna knižnica v Kežmarku)

Autor hned v názve prezrádza, že svoje riadky adresuje na počesť a pre potešenie počestnému ženskému pokoleniu. Ženy chce osloviť pomocou biblického príbehu o ženách, ktorým oznámil Kristus – prostredníctvom anjelov –, svoje „slávne a veselé“ vzkriesenie a ráčil sa im ukázať ako prvým osobám. Tieto ženy označuje autor za sväté, zbožné/pobožné, osvietené mnohými darmi Ducha Svätého a milujúce Krista. V tejto téme, venovanej veľkonočnej kázni, rozoberá Žalanský kresťanské vlastnosti a hodnoty, ktorých sa majú pridržať aj ženy jeho doby.

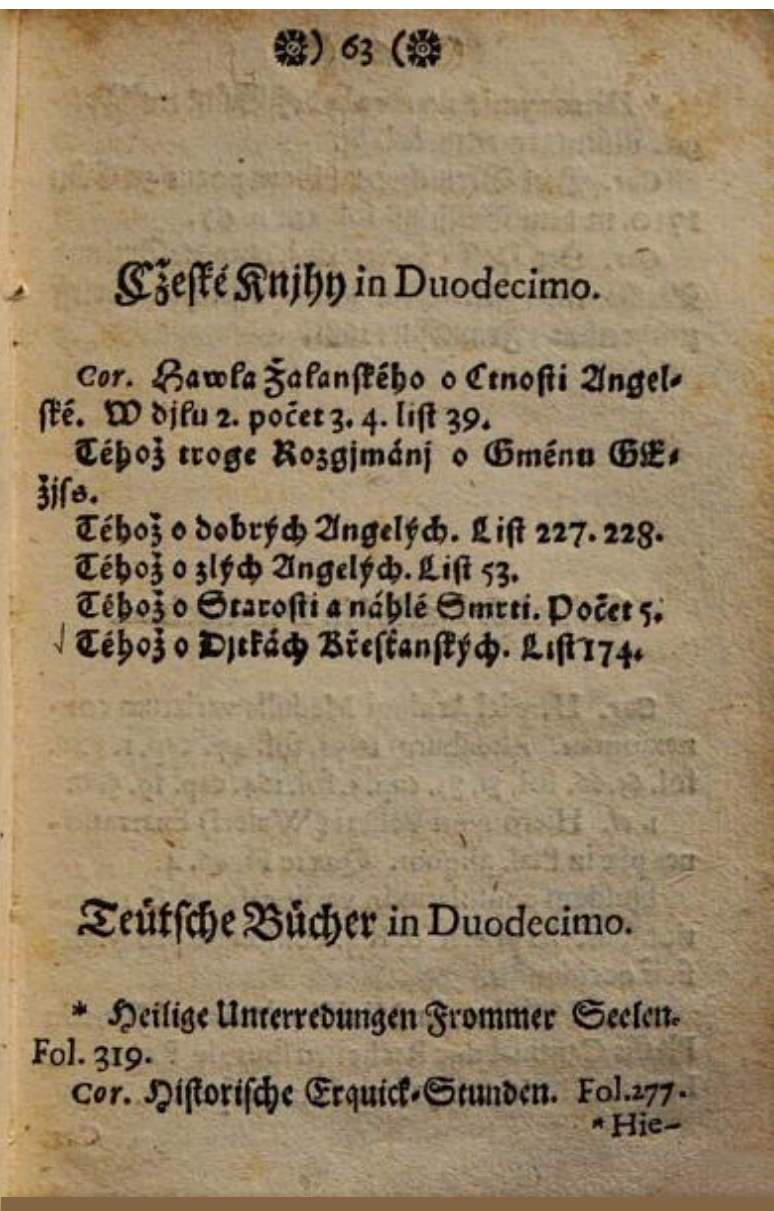
ZÁHADA NESPRÁVNEHO OZNAČENIA NÁZVOVÝCH ÚDAJOV NA CHRBTĚ KONVOLÚTU

Konvolút má čiernu koženú väzbu, na chrbte knihy je nalepený poškodený papierový štítok, na ktorom je pozláteným tlačeným písmom meno autora Georgii Wirga a názov diela *De Coena Domini*. Nezodpovedanou zostáva otázka, prečo bol na chrbát konvolútu nalepený tento „zavádzajúci“ štítok, pretože ani meno takéhoto autora, ani dielo pod takýmto názvom sa v konvolúte nenachádza. (Častejšie sa pri konvolútoch stretávame s tým, že na chrbte väzby sú vytlačené alebo rukopisne napísané mená všetkých autorov v konvolúte a skrátené názvy ich diel.)

Skutočným autorom 4. prívázku tohto konvolútu je síce osoba s rovnakým priezviskom (Wirga), ale iným krstným menom (nie Georg, ale Samuel) a spis od neho je napísaný v češtine pod názvom *Důwodů ssest dostatečných o wečeři Páně*³. Autor rozoberá vo svojom spise teologické otázky týkajúce sa Večere Pánovej⁴, ale názov na chrbte konvolútu nemožno pokladať za preklad názvu jeho práce. Ako odpoveď na vysvetlenie uvedenia nesprávnych názvových údajov na chrbte konvolútu prichádza do úvahy viaceré možnosti, uvádzame len dve: a) mohlo ísť o omyl kníhviazača, ktorý nalepil štítok s menom autora a názvom diela na väzbu nesprávnej knihy,⁵ b) ak nešlo o omyl, mohlo ísť (podľa našej domnienky) o zámer. Podozrivé na nesprávnom štítku je totiž aj to, že názov je uvedený v latinčine, hoci všetkých 9 titulov v konvolúte je vytlačených v češtine a pochádzajú od českých protestantských autorov a jedného Slováka. Keď zoberieme do úvahy dobu, kedy boli jednotlivé

diela vytlačené, t. j. v období prenasledovania protestantov, evokuje to v nás otázku, či nebolo snahou majiteľa, ktorý si dal konvolút zviazať, zamaskovať diela protestantskej teológie tým, že na knižnej polici bude vidieť len chrbát knihy s menom autora a latinský názov so všeobecnou teologickou témou, o ktorej pub-

spisu.⁶ Pri všetkých ďalších príväzkoch konvolútu ide o diela vytlačené v Prahe už oveľa skôr, a to v období rokov 1602 až 1616. Mecenáškami trenčianskeho vydania diela Žalanského boli manželky niekoľkých českých a moravských exulantov, ktorých rodiny sa usadili v Trenčíne v 30. rokoch 17. storočia. Je preto veľmi pravdepodobné, že diela zviazané do jedného konvolútu s trenčianskym vydaním od Žalanského mohli priniesť so sebou do Uhorska práve rodiny týchto exulantov v ich pôvodných vydaniach, keďže mohli mať svoje vlastné skúsenosti so skonfiškovaním kníh od zakázaných autorov. Nielen všetky knihy od Havla Žalanského (v konvolúte sú jeho 3 tituly), ale aj spisy niektorých ďalších autorov (napr. Juraj Tesák Mošovský či Jakub Petrozelin st.) boli na zozname zakázaných kníh. O ťažkostiach vydávania a predávania protestantských kníh podávajú svedectvo aj verše publikované v 4. príväzku konvolútu, ktoré sme si zvolili za úvod do štúdie: „*Knjzka žádá swého Pána, Kterémuž gť [jestiř] za dar dána, negsa wen na trh wydaná aby byla prodáwaná.*“ Verše nám prezrádzajú, že vydanie tohto titulu nebolo určené alebo nemohlo byť určené na oficiálny knižný trh, čo nepriamo svedčí o tom, že nesmelo byť verejne predávané „*nejsa wen na trh wydaná, aby byla prodáwaná*“, ale tento exemplár bol len osobne niekomu darovaný „*knižka žádá swého Pána, kterémuž jestiř za dar dána*“ a ďalšie vyjadrenie je darcovou prosbou adresovanou majiteľovi knihy, aby ju dobre opatroval a usilovne čítal, lebo bola starostlivo napísaná „*že bude pěkně chowaná y také pilně čijtáná, neb gest bedliwě skládaná*“. Poslednou informáciou tejto veršovanej dedikácie sú slová o tom, že knihu nebolo ľahké vytlačiť, bola „*nesnadně Imprimovaná.*“



Zoznam zakázaných Žalanského diel z roku 1729 (Lyceálna knižnica v Kežmarku)

likovali aj katolícki autori. Bolo by to celkom vhodné a jednoduché riešenie, ako zabrániť zabaveniu konvolútu s dielami protestantských autorov predstaviteľmi katolíckej cenzúry.

Kto mohol byť prvým majiteľom konvolútu, nie je priamo v ňom zaznamenané, ale vieme – podľa dedikácie Žalanského v hlavnom diele konvolútu, vytlačenej v Trenčíne v roku 1642, kto uhradil vydanie tohto

OPIS PRÍVÄZKOV KONVOLÚTU A ICH VÝSKYT V KNIHOPISE

Príväzok 1.: **CICHOREUS, Tobiáš. [ČEKANKA, Tobiáš].** Kratičké a prosté pohřebnj// Promluwenj// nad Slowutným// a Sslechtným... Janem Neystarsím Felixem... (1620). A8, B4 [= 12] listov. **Knihopis neuvádza.**

Príväzok 2.: **ŽALANSKÝ – PHAËTHON, Havel.** Homilia Pohřebnj Ku potessenj Slowutné a wzácne Poctiwosti Mu=//ži, Panu Samuelovi Fontino// wi Klatowskému Měsstějnju a Rad//njmu Města Chrudimě/, Smrti wěrné swé a neg=//milegssj man-

želky Alžběty želejčymu/ na Slo//wa, z Ezech. Pro- roka 2 Kap. 14. w 16 wzata.// Sepsaná// Od// Kněze Hawla Žalanské//ho v Sw. Gilg w Sta//rém Městě Pražsském, Cýrkwe//Služebnjka. Wytisstené w Slav- ném Nowém Městě Pražsském v Da=//nyele Karla z Karls=//pergka. Léta Páně: M. DC. XVI. [= 1616]. A – B8, C6 [= 22] listov. **Knihopis neuvádza.**

Prívázok 3.: **TESÁK MOŠOVSKÝ, Jiří.** Christi duo mirakula. To gest: O dwau Diwých// a Zázracých Páně Krystowých// Kazanj přj sw. Pouti v kostele sv. Antonína na 3. ned. po 3 Králích. Žalm 77. Chro- nostych ChrIstVs Má na Dlege [= M D C VII]. [= 1607]. [Praha]: Wytisstěno v Danyeke Sedlčanského [1607]. A – B8 [= 16] listov. Knihopis č. K16099.

Prívázok 4.: **WIRGA, Samuel.** Důwodů ssest dosta- tečných// O wečeři Páně. 5. Mog: 12. [1602 ?]. Virga, Samuel. A – D8, E4 [= 36] listov. Knihopis č. K16574.

Podľa prefácie bol titul daný na vytlačenie na Morave. Dielo je adresované zemskému sudcovi Václavovi Zah- rádeckému ze Zahrádek a v Budiškoviciach a Wolfovi Koniášovi z Wyrčic a na Buči. Na konci tohto príváz- ku sú vytlačené 2 piesne. Prvú z nich spievali – pod- ľa informácie z jej záhlavia – verní Česi a Moravia „z strany Kalicha Páně“ (tzv. kališníci), začína sa slova- mi *Knjže Pastýřů nejvyšší*, s uvedením troch rôznych nápevov, na ktoré sa dala spievať, a to *Těto velebné svá- tosti*, alebo *Ne nám Pane, ne nám chvála*, alebo *Otče náš, jenž v nebi bydlíš*. [Druhá pieseň o tele a krvi Pánovej *Boha jenž jest na výsosti*, spievanú podľa nápevu *Ježíš Kristus Božká moudrost*, sa nám podarilo identifikovať v spevníku *Písňe* od Jana Roha z roku 1541. Za texta- mi týchto piesní sa nachádzajú verše, ktoré citujeme v záhlaví štúdie ako svedectvo o ťažkostiach vydávania protestantskej literatúry v dobe protireformácie.]

Prívázok 5.: **ŠTEFAN, Václav.** Výklad na// Abdyas- se Proro//ka. Wytisstené w Starém Městě Praž- ském v Danylele Sedlčanského. Wydané Léta Páně M. DC.XII. [= 1612]. A – C8 [=24] listov. Knihopis č.K15968.

Prívázok 6.: **[PETROZELINUS, Jakub st.] [PAS- TOR.** To gest Weyklad Zialmu Dwadčátého třetjho]. [Praha: Jiří Hanuš z Kronenfeldu, 1612.]. [A – G8]. [=56] ll. [v konvolúte ako názov uvedené: ALIVD. Ad Zoilum.]. Defekt, chýba titulný list, začiatok A2 – 8, B1 – 2 a koniec G8. Chýbajúce údaje doplnené podľa Knihopisu č. K07061.

Prívázok 7.: **[ŽALANSKÝ – PHAËTHON, Havel].** [Knjžka O Starosti aneb wěku sesslém a sseiwém o, a kolikerý gest]. [Praha]: [Jiří Černý z Mostu – dě- dicové], [1609]. A – J8. Chýbajúce údaje doplnené z Knihopisu č. K7134.

Prívázok 8.: **JAKEŠ, Vít Přerovský.** Kázanj dwoge: Prvnj z Knih// Třetjych Králowských// z// Kapitoly 17 a 18. Druhé: Z knihy a Prorocwty Joelle 1. kap. [Praha]: V Danyeke Karla z Karlsbergku, 1615. A – C8, D10 [= 34] listov. Knihopis č. K03427.

AUTORSTVO A TEMATICKÁ CHARAKTERISTIKA DIEL V KONVOLÚTE

Autori ôsmich diel konvolútu boli českého pôvodu, len autorom 3. prívázku bol slovenský autor z vtedaj- šieho Horného Uhorska Juraj Tesák Mošovský (1547 Mošovce – 27. 8. 1617 Praha), významný náboženský spisovateľ, dramatik, básnik, autor okolo 40 diel napí- saných v češtine a latinčine.

Autorom až 3 titulov v konvolúte je Havel Žalan- ský-Phaëthon. Všetkých 9 diel konvolútu tematic- ky patrí do teologickej alebo náboženskej oblasti. Prívázky boli vydané v rozpätí rokov 1602 – 1620, hlavné dielo až v roku 1642.

Prívázky obsahujú biblické výklady, kázne na bib- lické texty a pohrebné kázne. Žalanský má ako hlavné dielo veľkonočnú kázeň, v 2. prívázku ide o pohreb- nú kázeň z jeho pera – rovnako unikátne vydanie, a 7. prívázkom je jeho spis o starobe. Teologické prá- ce ďalších autorov sa venujú dobovým aktuálnym vieroučným otázkam prisluhovania Večeři Pánovej, zázrakov a výkladom častí *Starého zákona*, dejinám izraelských kráľov a knihám prorokov Abdiáša a Jo- ela.

POSESORSTVO

Ako sme už uviedli, je veľmi pravdepodobné, že kon- volút patril niektorej z rodín českých a moravských exulantov, ktorých posesorstvo nie je v konvolú- te zaznačené. Z dedikácie hlavného diela vieme, že trenčianske vydanie podporili konkrétne mecenášky,

manželky 4 českých exulantov a bratov Jána a Václava Cejslových zo Sušíc (okres Klatovy), Mikuláša Fabricia Potěhovského z Vyšného Mýta (okres Pardubice), Pavla Spolského zo Spule (dnes časť Čkyně, okres Prachatice) a 2 moravských exulantov Jona Služinského z Prostějova (okres Olomouc) a Ondreja Sivého z Valašského Meziříčí. Niekomu z nich alebo ich potomkom s veľkou pravdepodobnosťou patrili citované české pražské tlače zo začiatku 17. storočia. Nieкто z prvých posesorov knihy vpísal na rub predsádky zoznam cirkevných otcov s rokom ich pôsobenia pod názvom *Swatí Otcowé Žiwi bily: od Ignacia 115, po Pelasia 490* a po medzere pokračuje zoznam menami predreformátorov Wiclefus 1372, Hussus 1410, Hieronym Pragensis 1410, Erasmus 1536, Melancthon 1590 [zomrel 1560]. Za nimi sú inou rukou

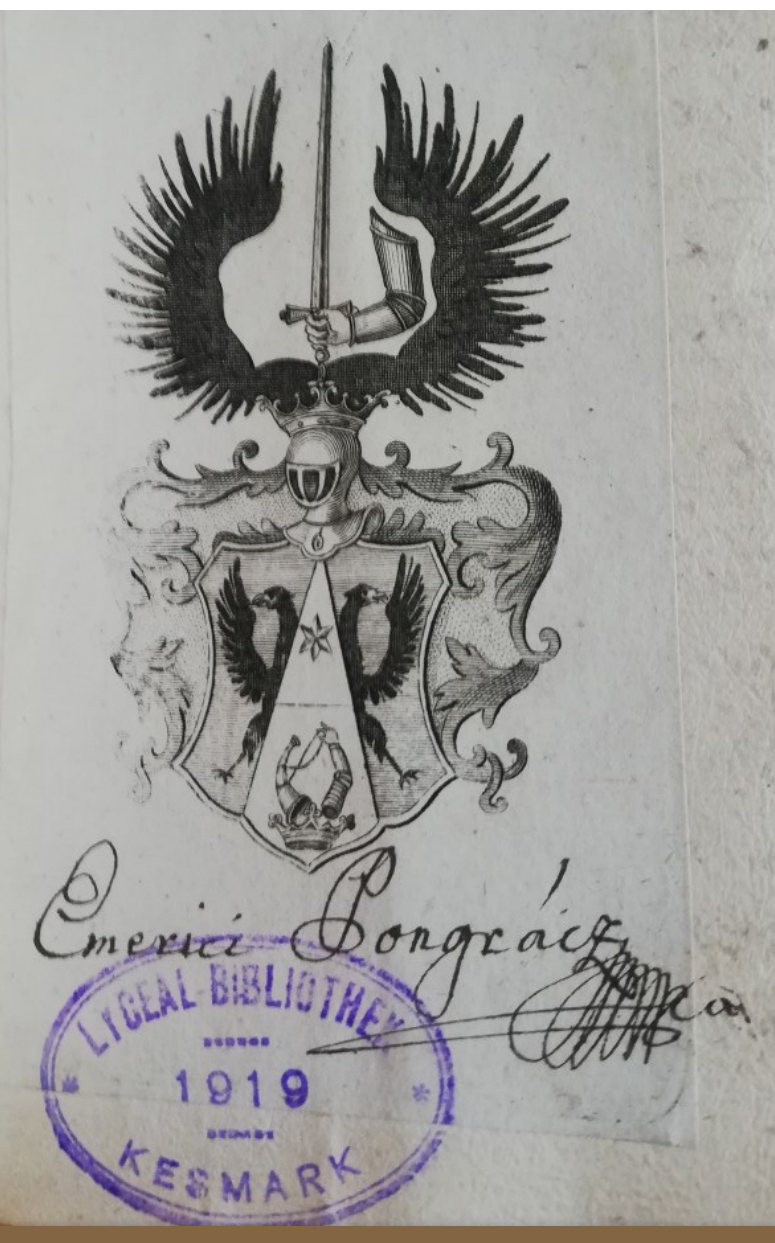


Vineta (Lyceálna knižnica v Kežmarku)

neskôr dopísané mená dvoch nemeckých reformátorov Cunr. Diedterich [zomrel 1639] a Ioan Gerhardus [zomrel 1637] bez uvedenia rokov pôsobenia.

Jedinými známymi majiteľmi konvolútu, ktorých mená sú v ňom zaznačené, boli Imrich a Martin Pongrádovci. Posesorstvo týchto príslušníkov rodu je viacnásobne doložené erbom, odtlačkom pečate, tlačným exlibrisom a autografmi.

Prvým posesorom bol Emericus Pongrác, katolícky hodnostár (1654 Nedeca na Spiši – 1725 Spišská kapitula), pôsobil ako kanonik, arcidiakon alebo prepošť postupne v Bratislave, Ostrihome, Nitre, v maďarskom Zsámbeku, Tekove, Zvolene a naposledy od roku 1711 v Spišskej kapitule ako kanonik, v roku 1715 učiteľ, kantor a v roku 1718 – 1724 ako prepošť. Je pravdepodobné, že konvolút s 9 titulmi protestantských autorov mohol získať jeho skonfiškovaním z titulu svojho postavenia a do rúk ďalšieho posesora sa dostala po jeho smrti po roku 1725. Druhým posesorom bol Martin Pongrác, a to až od roku 1740. Rovnako ako 1. vlastník bol aj on členom liptovskej šľachtickej rodiny z Liptovského Sv. Mikuláša, ktorá darovala viacero kníh do knižnice kežmarského evanjelického lýcea, čoho dokladom je aj rukopisný posesorský záznam s vročením *Qvod Deus nisi Fortuna debet* a autografom Martinus Pongrácz de Sz. Miklós et Owar [zo Sv. Mikuláša/Liptovského Mikuláša a Starhradu/zrúcaniny Varína pri Žiline]. Leutschoviae/Levoča 10. Jan. 1740. Akým spôsobom (kúpa, dar?) knihu získal, nie je zaznačené. Na prednej predsádke sa nachádza pečiatka Martinus Pongracz de Szent Miklos et Owar 1750. V knihe je vlepý papierový heraldický ex libris Pongrádovcov. Na prednom prídošti je aj papierový tlačný štítok s exlibrisom Ex Bibliotheca Lycei Kesmarkiensis legato Pongratiano. Na titulnom liste sa nachádza ešte ako posledná viacnásobná forma posesorstva odtlačok heraldickej pečate rodu Pongrádovcov.



Erb rodu Pongrádovcov (Lyceálna knižnica v Kežmarku)

V roku 1919 bol konvolút opečiatkovaný oválnou pečiatkou s označením súčasného posesora Lycealbibliothek Kesmark 1919.

AUTORSKÁ A OBSAHOVÁ CHARAKTERISTIKA HLAVNÉHO DIELA

Maďarská národná bibliografia RMNY II. 610e síce uvádza informáciu o hlavnom diele konvolútu, o spise Žalanského *Ku Poctivosti...*, vydanom v Trenčíne u Doroty Vokálovej v roku 1642, ale zároveň informuje o tom, že exemplár tohto vydania je od konca 20. storočia nezvestný. Na internetovej stránke eRMK je k dispozícii zväčšená fotokópia titulného listu z kežmarského exemplára, ktorý sme identifikovali v Kežmarku, čo potvrdzuje aj časť pečiatky Lycealbibliothek Kesmark 1919, a heraldická pečať Pongrácovcov, ktoré sme podľa kežmarského exemplára overili „de visu“.

Knihopis pozná a opisuje len dve pražské vydania tejto veľkonočnej kázne Havla Žalanského z rokov 1606 (K07140) a 1612 (K07141). Vydanie z roku 1642 z Trenčína sa od týchto pražských vydaní síce neodlišuje obsahom textu, ale je v ňom publikovaný iný predhovor – podieľal sa na ňom iný editor, ktorý toto dielo adresoval iným osobnostiam. Adresátkami dedikácie sú výlučne ženy – mecenášky, vďaka ktorým mohla byť kniha v Trenčíne vydaná. Ide o šesť manželiek významných mužov zo skupiny českých a moravských exulantov usadených po roku 1620 (po porážke protestantov v bitke na Bielej hore) v meste Trenčíne.⁷

HAVEL ŽALANSKÝ-PHAËTHON

Havel Žalanský-Phaëthon (1567 Žalany, Česko – 10. 3. 1621 Praha, Česko) (Zialanský, Gallus, Zelenus, Phaeton, Faeton, Pelikán)

Štúdium: Bořislav, Teplice, univerzita v Prahe a nemecký Zerbst

Miesta pôsobenia: Dohalice (okr. Hradec Králové), Jičín, Kutná Hora, Ledec nad Sázavou, Starý Bydžov, Praha

Havel Žalanský-Phaëthon (1567 Žalany – 10. 3. 1621 Praha) po štúdiu na farskej škole v Bořislavi a latin-

ských školách v Tepliciach a Prahe absolvoval v roku 1591 artistickú fakultu na univerzite v Prahe ako bakalár. Následne bol učiteľom a diakonom v Jičíně, neskôr študoval evanjelickú teológiu v nemeckom meste Zerbst.⁸ V októbri roku 1592 bol v Zerbste vysvätený za kňaza a pôsobil v Dohaličkách (dnes Dohalice), kam mal prísť už s manželkou. Miestami jeho ďalšieho účinkovania boli Starý Bydžov (1598 – 1600), Ledec nad Sázavou (1600 – 1602), Chrám sv. Barbory v Kutnej Hore (1602 – 1610). V archívnych kutnohorských prameňoch *Memorabilia*, na ktoré v závere odkazujeme, sú zaznamenané niektoré informácie o ťažkej situácii vtedajších „správcov cirkvi“, ako titulovali v tej dobe kňazov. Z roku 1608 je zachovaný spis o zlepšení dôchodkov pre farára Havla Phaëthona, slúžiaceho v Chráme sv. Barbory, a jeho nástupcov. Zlú finančnú situáciu nielen farárovej rodiny, ale aj učiteľov sa rozhodli radní páni riešiť po dlhodobej zlej situácii tým, že nariadili, aby farár dostával z panských dvorov naturálne dávky pre svoje živobytie.⁹

Z roku 1617 pochádza správa o tom, že Žalanský už ako farár v Prahe žiadal viacerých pánov kutnohor-



Žalanského busta v Žalanoch

ských o vydanie svedectva o uzavretí svojho manželstva s manželkou Salomonou (rodné priezvisko nie je uvedené) a o potvrdení toho, že syn Jan bol v manželstve poctivo splodený a pokrstený. Jediný z vtedy žijúcich kmotrov potvrdil vykonanie krstu syna Jana v roku 1603, krstiacim bol arcidekan Václav Štefan Teplický. Oslovení páni nevedeli, kedy bolo manželstvo uzatvorené, ale potvrdili, že *manželia sa u nich dobre a poctivo chovali*. Iný prameň uvádza miesto

sobáša Jičín nad Cidlinou, okres Hradec Králové.¹⁰ Prvorodený syn Daniel v tom čase zrejme už nežil.

Žalanský sa v Kutnej Hore spriatelil s tamojším učiteľom, humanistom Janom Campanom Vodňanským a s literátom Mikulášom Dačickým z Heslova. Tu začala Žalanského literárna činnosť, kde napísal aj svoje prvé tri náboženské spisy (1605 – 1606). V roku 1609 bol povoláný do Prahy, aby pomohol pri založení dolného konzistória českej utrakvistickej cirkvi (katolíckej reformnej cirkvi). Keďže nezískal jedno z jej 12 miest, vrátil sa späť do Kutnej Hory.

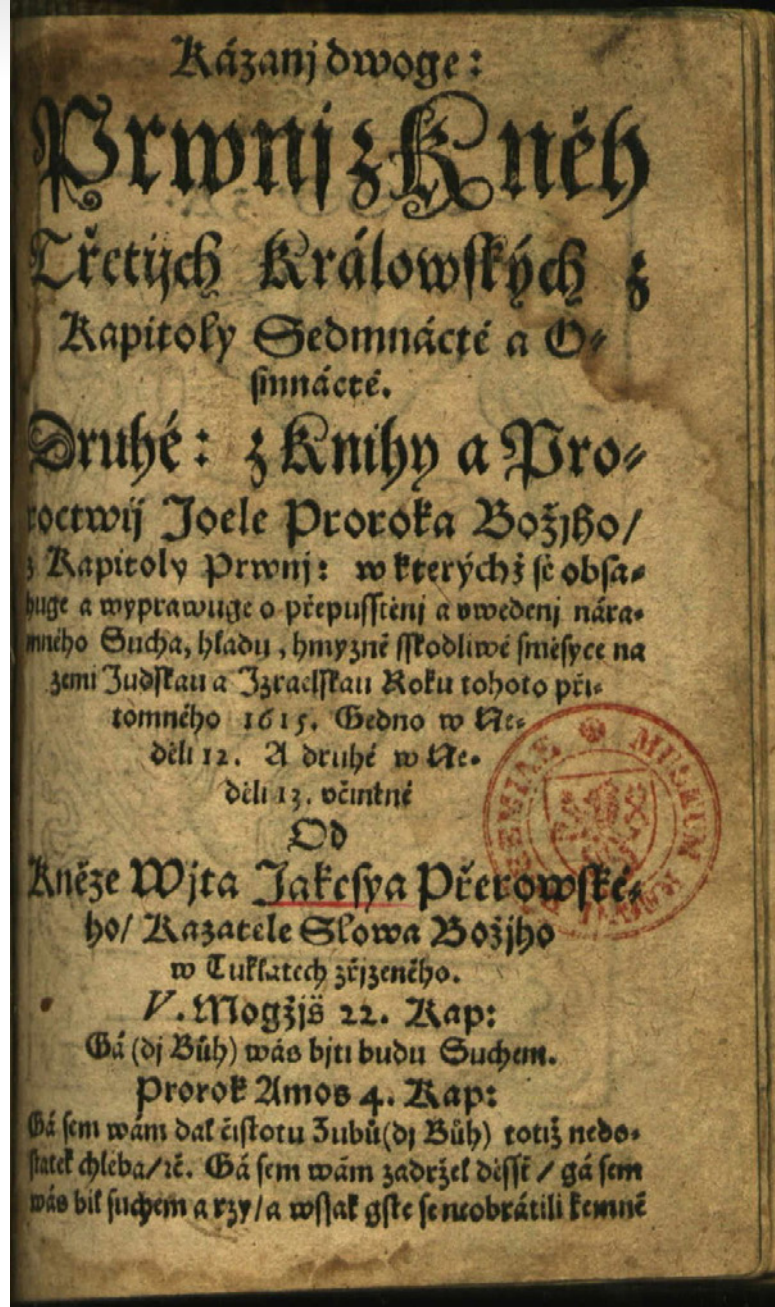
ŽALANSKÉHO PÔSOBENIE V PRAHE V ROKOCH 1610 – 1621

V roku 1610 odišiel Žalanský na vlastnú žiadosť do Prahy a stal sa farárom v Kostole sv. Jilj/sv. Egídia v Starom Meste v Prahe, kde bol známy ako vynikajúci kazateľ. V rozmedzí rokov 1611 – 1618 mal česť viackrát kázať na pozvanie českých bratov aj v Betlehemskej kaplnke (v r. 1615 pri 200. výročí Husovho upálenia). Veľkú úctu voči martýrom Jánovi Husovi a Hieronýmovi Pražskému získal zrejme už od svojich predkov, keďže do jeho rodiska (Žalany) preniklo husitské hnutie už v roku 1426. Na uctenie pamiatky týchto martýrov vydal *Spis neb Kázánj Prwnj, o Sw. a Blahosl. Mučedlnjých Českých, Mistru Janowi z Husince a M. Jeronymowi z Prahy*¹¹ v rozsahu 160 strán.¹²

Havel Žalanský od roku 1612 často chorľavel, trápila ho dna. Jeho pôvodné nádeje o novej slobode protestantských cirkví sa rozplynuli. Trápil ho zlý stav v spoločnosti, v ktorej sa podľa neho „rozmnožili, priam rozvodnili hriechy“, preto apeloval na jej nápravu. Krajine prorocky predpovedal Boží hnev a zlé časy. K týmto témam vydal v roku 1611 *Históriu o skaze mesta Jeruzaléma* a v roku 1620 spis o 7 ranách Božích. Dožil sa ešte stavovského povstania a porážky protestantov na Bielej hore (1620). Zomrel 10. 3. 1621 (nie 1627, ako uvádza Jungmann). V roku 1623 boli jeho telesné pozostatky zneuctené, z Chrámu sv. Jiljí boli vyhodené na ulicu rozvášneným davom na podnet jezuitov.

ADRESÁTKY DEDIKÁCIE A MECENÁŠKY VYDANIA

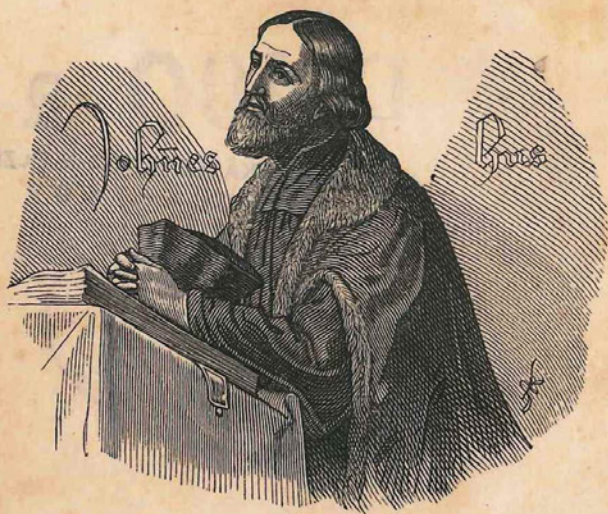
Mecenáškami vydania diela boli manželky českých a moravských exulantov v Trenčíne.



Obr. 7 Príväzok konvolútu Kázánj dwoge Prwnj z Kněh Třetjich Králowšých... (www.stt.opac.nm.cz)

Prvou adresátkou dedikácie, ktorej editor Šimon Šonovský zo Šonova (o ňom bližšie pozri nasledujúcu kapitolu), vyjadril svoju vďaku, je Kateřina, manželka Václava Cejsla¹³, t. č. mešťana a komorného v Trenčíne. O Kataríninom manželovi, ako aj o niekoľkých ďalších manželoch mecenášok vydania knihy Havla Žalanského, sa bližšie informácie dozvedáme od autora Pavla Horvátha v štúdiu *Česká pobelohorská emigrácia v Trenčíne* na s. 7: „Ako významní obchodníci sa z mesta Sušice prisťahovali začiatkom 30. rokov bratia Ján a Václav Cejsl, Ján s manželkou Dorotou a Václav s manželkou Katarínou.“¹⁴

Druhou adresátkou je menovaná Kateřina Šťastná, manželka Mikuláša Fabricia Potěhovského, o ktorom sa dozvedáme z prameňa *Paměti o školách českých: listář*



HUS A JERONYM, MUČENNÍCI PRO PRAVDU.

Sepsal a l. 1619 vydal

kněz Havel Žalanský.

Ke cti a slávě pětistylé památky narození velikého mučenníka našeho Jana Husa opět na světlo vydáno.

V PRAZE.

Nákladem kněhkupectví: I. L. Kober.
1869.

Obr. 8 Hus a Jeronym, mučeníci pro pravdu

školskví v Čechách a na Moravě od 1. 1598 – 1616 s doklady starší a pozdější doby, že „... před emigráciou do Uhorska dosiahol titul bakalára a pôsobil vo Vysokom Mýte“.¹⁵

Tretou adresátkou dedikácie bola Lidmila, manželka Jona Služinského. Podľa Pavla Horvátha (Tamže, s. 155) išlo o „Tobiáša Jona z obce Služina pri Prostějove, ktorý si dával prídomek Služinský. V Trenčíne býval v r. 1630 v Gašparovskom dome, neskôr u meštana Sziládiho. Stal sa z neho popredný občan mesta, obchodoval so súknom, neskôr vlastnil dom a hospodárstvo, r. 1635 platil ročnú daň 10 zlatých.“

Štvrtou mecenáškou knihy bola Eva Cejslová¹⁶, manželka Pavla Spolského. Manžel pochádzal podľa Pavla Horvátha (s. 156) „zo Spule¹⁷, obchodník, vzdelanec, prizývaný ako svedok pri právnických dohodách, doložený v Trenčíne od r. 1631 – 1654, ročne dane platil od 2 do 4 zlatých“.

Piatou poctenou osobou bola Kateřina Půncovská (Pincovská), [2.] manželka Ondreja Sivého, ktorého rodina pochádzala z Valašského Meziříčí. Do Trenčína prišiel najprv v roku 1632 Martin Sivý, o pár rokov neskôr v roku 1636 – 1637 prišiel [zrejme s 2. manželkou] Ondrej Sivý.¹⁸ V Trenčíne sa mu podarilo urobiť skvelú kupeckú kariéru, v roku 1654 platil mestu

dane 26 zl., obchodoval najmä so soľou a súknom.

Poslednou, šiestou mecenáškou vydania tejto Žalanského kázne bola Dorota, manželka Jana Cejsla, brata Václava Cejsla, manžela prvej adresátky a mecenášky, t. j. švagriná Kateřiny Cejslovej.

Veľkonočná kázeň Havla Žalanského mohla vyjsť tlačou v Trenčíne po 36 rokoch od jej prvého vydania v Prahe práve vďaka finančnej podpore týchto šiestich manželiek, ktoré so svojimi manželmi spoločne zdieľali vyhnanstvo pre vieru. O ženách-mecenáškach, podporujúcich vydávanie náboženskej protestantskej literatúry počas obdobia protireformácie v Čechách alebo Uhorsku, sa zachovalo len málo informácií a iba výnimočne ich niekto vyhodnocoval. Poznáme iba niekoľko mien vyššie postavených žien alebo manželiek mužov s významnejším spoločenským postavením. V prípade trenčianskeho vydania sa úlohy mecenášok ujali 4 manželky českých exulantov a 2 manželky moravských exulantov, ktorých rodiny pochádzali z meštianskej vrstvy. Daňové súpisy z Trenčína poskytujú informácie aj o zamestnaniach ich manželov, z ktorých viacerí sa stali prosperujúcimi obchodníkmi. O niektorých sa možno spätne dozvedieť o tom, ktoré

rodiny ich v Trenčíne prichýlili a ktorí z nich si mohli nadobudnúť vlastné domy. Taktiež sme sa zmienili aj o rodinnom zázemí týchto žien, aby sme ilustrovali dobu a podmienky, vďaka ktorým mohlo dochádzať na našom území k vydávaniu protestantskej náboženskej literatúry. Dve pražské vydania z roku 1606 (K 7140) a 1612 (K7141) tejto veľkonočnej kázne sa zachovali v niekoľkých exemplároch. Identifikované unikátne trenčianske vydanie je zachované len v jedinom exemplári v Lyceálnej knižnici v Kežmarku. Hoci bolo viac ako 20 rokov nezvestné, je malým zázrakom, že toto unikátne územné slovacikum a autorské bohemikum a s ním aj ďalšie dve autorско-územné bohemiká, ktoré sú súčasťou konvolútu, sa opäť našli a sú v Kežmarku znova dostupné.

OTÁZKA TOTOŽNOSTI OSOBY VYDAVATEĽA ŠIMONA ŠONOVSKÉHO ZO ŠONOVA

Pavel Horváth uvádza medzi pobelohorskými emigrantmi aj istého Šimona Šonovského (formou mena Ssonowský) len ako platcu dane v Trenčíne až od roku 1644, avšak nezistil žiadne bližšie informácie o jeho pôvode a príchode do Trenčína.

Podľa našich predpokladov a získaných informácií prichádza do úvahy ako vydavateľ diela Šimon Šonovský zo Šonova (na Opolsku) (Symeon z Ssonova). Práve Šimon Šonovský zo Šonova všetkým uvedeným šiestim cteným manželkám českých a moravských exulantov, žijúcich v Trenčíne, venoval vydanie kázne kňaza Havla Žalanského, ktorá odznela počas veľkonočných sviatkov v pražskom Kostole sv. Jiljí, napísanej v Kutnej Hore v roku 1600, s datovaním dedikácie 17. apríla 1642 v Trenčíne.

Šimon Šonovský zo Šonova pôsobil najprv ako pisár v Českom Brode, neskôr sa stal magistrom na Právnickej fakulte Univerzity Karlovej. Taktiež bol úspešným obchodníkom. S Jozefom Heliadesom sa stal členom tzv. „Literátskeho bratrstva“ v Českom Brode (1613 – 1616) a spolu prispievali latinskými veršami do niekoľkých príležitostných tlačí. Jozef Heliades v tlačiach viackrát adresoval Šimonovi Šonovskému verše, naposledy v roku 1618. Do stavovského povstania sa Šimon Šonovský nezapojoval, ale po jeho potlačení odmietol prestúpiť na katolícku vieru. Viac ako 4 týždne bol väznený v žalári v okovách, ale nedal sa zlomiť. Z mesta bol napokon aj spolu s ďalším protestantom 23. 5. 1626 vypovedaný. Po ročnom putovaní s man-

želkou a dvoma dcérami sa mu podarilo prísť do saskkej Pirny, kde sa usadil, avšak len s ťažkosťami mohol užiť svoju rodinu, keďže možnosť vykonávať notárske povolanie sa mu vyskytla iba príležitostne. Napriek vlastnej núdzi organizoval zbierku pre chudobných českých emigrantov, ktorú sám zapisoval. Do zbierky vymaloval svoj rodinný erb (28. 5. 1628) a vložil do nej aj zápis o svojom exulantskom osude (Pirnaeur Wappenbuch od 13. 2. 1630 do 21. 1. 1631). V roku 1632 zomreli obidve jeho dcéry na následky moru a od 25. 6. 1632 bol odkázaný už len na almužny. Jeho ďalšie osudy v Pirne nie sú zaznamenané, preto je na mieste otázka, či nemôže ísť o toho Šimona Šonovského zo Šonova, ktorý sa po exile v Pirne napokon rozhodol usadiť v Trenčíne (najneskôr v roku 1642), kde žili viacerí jeho bývalí krajanovia. Osoba s takýmto menom sa vyskytuje ako vydavateľ v zmienenej trenčianskej tlači z roku 1642, v ktorej sú publikované aj verše jeho priateľa Jozefa Heliadesa z „Literátskeho bratrstva“, žijúceho v exile v Trenčíne už od 30. rokov 17. storočia. Istý Šimon Šonovský je uvedený ako mestský daňový poplatník v Trenčíne z roku 1644. V prípade, že by prišiel v jednej z prvých vln vystažovalcov jeho menovec (iný Šimon Šonovský), bol by medzi nimi iste zaznamenaný a bolo by aj známe, z ktorého českého alebo moravského mesta pochádzal.

UČITEĽ, REKTOR A NÁBOŽENSKÝ BÁSNIK A SPISOVATEĽ JOZEF HELIADES (1575 – 1651?)

V trenčianskom vydaní veľkonočnej kázne Havla Žalanského sú publikované aj latinské verše *In novam editionem concionis R. V. D. Galli Phaëthonis* od Jozefa Heliadesa, ktoré dedikoval autorovi pri príležitosti nového vydania (3. vydania) jeho kázne. Jozef Heliades pochádzal z Nemeckého Brodu (t. č. Havlíčkův Brod). Ako bakalár Karlovej Univerzity pôsobil najprv na školách v Chrudimi a Kadani, ale aj ako rektor v Českom Brode, odkiaľ emigroval do Trenčína (1631).¹⁹ Podľa Pavla Horvátha býval Jozef Heliades „od r. 1634 v dome meštana Lesseneiho. Patrila medzi chudobných obyvateľov, platil daň len 25 denárov. Z r. 1635 požiadal o udelenie mestských práv. Odstaňoval sa do predmestskej štvrte Hôrka, kde býval medzi chudobnými ‚hofermi‘ – nájomníkmi, do r. 1643. V r. 1644 už nežil, v daňovom zozname sa uvádzajú len ‚sirotky Heliadesovi‘.“ Bibliografia bohemikálnej literatúry eviduje sedem jeho diel. V Trenčíne vytvo-

ril Jozef Heliades i napriek chudobným pomerom, v ktorých žil, bohaté literárne dielo, ktoré právom patrí do slovenskej humanistickej poézie. Najznámejšie na Slovensku sú zrejme jeho latinské oslavné verše, venované inému českému exulantovi, Adamovi Trajanovi z Benešova, do jeho diela, ktoré vyšlo v Trenčíne v rovnakom roku 1642, *Saluberrimae Pistinienses Thermae*, ktorým preslávil uzdravujúce účinky minerálnych vôd v kúpeľoch Piešťany.²⁰

Záverom možno zhrnúť, že sa pod pseudonymom Phaëthon preslávil Havel Žalanský ako vynikajúci kazateľ a náboženský spisovateľ. Písal česky a latincky, pravdepodobne aj grécky. Národná databáza českých autorít ho uvádza ako protestantského spisovateľa, (presnejšie by bolo utrakvistického kňaza či farára podobojí a absolventa nemeckej kalvínskej univerzity), propagátora kalvinizmu a autora dogmatických a etických (moralizátorských) diel. Knihopis

eviduje desiatky vydaní spisov Havla Žalanského (37, správne 36 a 1 dielo od iného autora polemizujúce so Žalanským). Jungmann uvádza 38 vydaní jeho diel. Zachovali sa napriek tomu, že všetky autorove diela sa dostali na zoznam zakázaných kníh katolíckou cirkvou a veľké množstvo z nich bolo iste zničené. Rozsiahle dielo Havla Žalanského ani po štyroch storočiach nezapadlo celkom do zabudnutia a je predmetom záujmu a výskumných prác viacerých autorov (E. Dlaska, A. Frintu, J. Ratajovej, L. Storchovej a M. Šimkovej) v 20. a 21. storočí. Ako jeden z mála teológov 17. storočia sa vo svojich spisoch venoval ojedinelým otázkam hodnoty a postavenia žien v cirkvi a spoločnosti, úlohám žien v manželstve a ich ťažkostiam v tehotenstve, pri rodení a výchove detí a v ich vdovskom údele. Možno práve táto téma niekoľkých jeho spisov bola podnetom k tomu, aby vydania jeho prác podporovali aj viaceré ženy, ako to dosvedčujú záznamy o vydaniach jeho diel v knihopise.

PRAMENE

ŽALANSKÝ – PHAËTHON, Havel. Ku Poctiwosti a k potěsse=//nj počestnému pohlawj žen=//skému.// Spis// O Swatých, pobož=//nych, a nábožných, mnohý=//mi Ducha Swatého dáry oswj=//cených, a Pána Krysta milugjých// Ženách, kterým Pán Krystus ney=//prwě swé slawné a weselé od mr=//twých Wzkřjssenj y skrze Angeli Nebeské Kázatele zwěstowati, a// gjm se také neyprwě w swém// oslaweném těle sám zge=//witi a vkázati// ráčil.// Od někdy// Kněze Hawla Zialanského// slowa a Swátostj Krystowých// služebnjka sebraný a// wydaný.//

Wytjstěné w Trenčjně w Impres=//sy Doroty Wokálowy, 1642. V: Kežmarok: Lyceálna knižnica. Signatúra 8212/Rar. III. 50. 8°. A-C8, D4 [= 28] listov. Čaplovič 1746.

POZNÁMKY

- ¹ RMNy II, 610e.
- ² Bližšie pozri *Knihopis českých a slovenských tisků*. Dostupné na: <https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/periodical/uuid:595d5a00-baf9-11e3-b74a-5ef3fc9ae867>. [zobrazené 2024-02-01].
- ³ Tento titul citujeme pri opise jednotlivých príväzkov.
- ⁴ Odlišnému dogmatickému výkladu významu Poslednej večere Krista s učeníkmi sa v období pred reformáciou a po reformácii venovalo viacero autorov z radov katolíckej a protestantskej cirkvi.
- ⁵ Pre potvrdenie tejto možnosti sme nenašli žiadny argument, meno autora ani názov jeho diela sa v dostupných internetových databázach nevyskytuje.
- ⁶ Ide o 3. vydanie tejto veľkonočnej kázne, 1. vydanie vyšlo v r. 1606 v Prahe a 2. tamtiež v r. 1612, t. j. v Trenčíne až po 30 rokoch.
- ⁷ Bibliografia RMNy síce publikuje mená adresátok dedikácie, ale keďže sú prepísané nesprávne, nedajú sa identifikovať.
- ⁸ Mesto Zerbst (česky Sebište) bolo centrom kalvinizmu; univerzita v Zerbste (1582 – 1798) patrila medzi malé, ale významné krajinské univerzity, niesla názov *Gymnasium illustre Franciscæum*. Možno pre toto pomenovanie univerzity spochybňovali neskôr Žalanského odporcovia jeho univerzitné vzdelanie.
- ⁹ Konkrétne z panstiev Křesetice, Puchře, Poličany a Dobšov dvor mali ročne dostávať spolu 10 korcov/meríc raže, po 4 merice pšenice a jačmeňa, 3 merice hrachu, 2 syry a 80 žajdlíkov/pollitrov masla.

- ¹⁰ Aj tieto Žalanského žiadosti o potvrdenie uzavretia jeho manželstva a v ňom početne splodeného syna Jana môžu poukazovať na existenciu snáh o zdiskreditovanie jeho osoby pre jeho príklon ku kalvinizmu.
- ¹¹ Praha: Daniel Karel z Karlsbergka, 1619.
- ¹² Po tomto vydaní Žalanského knihy o Husovi a Husovi Pražskom sa v Česku siahlo ešte aj v 2. polovici 19. stor., napríklad pri 500. výročí Husovho narodenia (vtedy pokladaného za rok 1369); kniha vyšla pod názvom *Hus a Jeronym, mučeníci pro pravdu*. Praha: I. L. Kober, 1869 a 1873.
- ¹³ Podľa RMNy nesprávne: Václava ěggle.
- ¹⁴ Sušice, okres Klatovy, Plzeňský kraj. Dielo Pavla Horvátha. Dostupné na: digilib.philmuni.cz.
- ¹⁵ Vysoké Mýto, okres Pardubice, kraj Ústí nad Labem. Bližšie pozri *Paměti o školách českých*. Dostupné na: archive.org/stream.
- ¹⁶ RMNy Ezegslowá, Eejslowá.
- ¹⁷ Spůle, část Čkyně, okres Prachatice, Južné Čechy.
- ¹⁸ Prvé manželstvo s Katarínou Předmířskou uzatvoril v roku 1625, sobášil ich podľa rkp. kroniky samotného Ondreja Sivého kňaz Juraj Tranovský v Holešove, neskôr exulant v Liptovskom Mikuláši. O úmrtí 1. manželky píše Ján Ďurovič v biografii Tranovského, na ktorú odkazujeme v literatúre.
- ¹⁹ Bližšie pozri Dlabač.
- ²⁰ Dostupné na: zlatyfond.sme.sk.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

- BÍLÝ, Jiří. 1996. *Jezuita Antonín Koniáš: Osobnost a doba*. Praha: Vyšehrad.
- Cichoreus. [bez dátumu]. Internet archive. Online. Dostupné na: <https://archive.org/>. [zobrazené 2024-02-01].
- CICHOREUS, Tobias. [bez dátumu]. Pseudonymy v české literatuře. Online. Dostupné na: <https://www.cshak.cz>. [zobrazené 2024-02-01].
- Česká divadelní encyklopedie. [bez dátumu]. Online. Dostupné na: https://encyklopedie.idu.cz/index.php?option=com_content&view=featured&Itemid=108&lang=cs. [zobrazené 2024-02-01].
- Český svaz hádankářů a křížovkářů. [bez dátumu]. Online. Dostupné na: <https://www.cshak.cz/sites/default/files/inline-files/Pseudonymy%20v%20C4%8Ds.%20literatu%C5%99e.pdf>. [zobrazené 2024-02-01].
- DLABAČ, Bohumír Jan. 1818. *Krátké vypsaní Českého Království pro pauze českau sskolní mládež*. Praha: F. Fetterle.
- DLASK, Emil. 1913. Havel Žalanský, rozbor jeho činnosti literární. In: *Sborník filologický*. Online. Praha, s. 55 – 180. Dostupné na: <https://biblio.hiu.cas.cz/records/12ca471d-823b-49d5-a18c-31268c88b0e2>. [zobrazené 2024-02-01].
- DVORSKÝ, František. 1886. *Paměti o školách českých: listář školství v Čechách a na Moravě od 1. 1598 – 1616 s doklady starší a pozdější doby*. Nakl. Fr. A. Urbánek.
- ĎUROVIČ, Ján. 1942. *Životopis Juraja Tranovského 1592-1942: K 350. výročiu jeho narodenia*. Liptovský Mikuláš: Tranoscus.
- ECSEDY, Judit V. 2018. *Magyar grafika*.
- FRINTA, Antonín. 1970. *Havel Žalanský-Phaëthon*. Praha.
- GLEJTEK, Miroslav. 2010. Pečate spišských prepoštov od polovice 15. storočia do roku 1776. In: HROMJÁK, Luboslav (zost.). *Z dejín spišského prepoštva: Zborník z konferencie*. Spišské Podhradie: Nadácia Kňazského Seminára Jána Vojtaššáka, s. 251 – 271.
- HATÁKOVÁ, Jaroslava. 2013. *Měštanské knihovny v Kutné Hoře v letech 1556 – 1626*. Diplomová práce; online. Radmila PAVLÍČKOVÁ (vedúca záverečnej práce). Univerzita Palackého v Olomouci. Dostupné na: <https://theses.cz/id/pw8pl1/?lang=sk>. [zobrazené 2024-02-01].
- Historický schematismus slov. farností*. [bez dátumu]. Dominikánsky knižný inštitút. Online. Dostupné na: https://knihydominikani.sk/hlavna_nemethy_20. [zobrazené 2024-02-01].
- HORVÁTH, Pavel. 1971. Česká pobelohorská emigrácia v Trenčíne. In: František HEJL (ed.). *Otázky dějin střední a východní Evropy*. Online. Brno: Universita J. E. Purkyně, s. 145 – 159. Dostupné na: <https://digilib.phil.muni.cz/sites/default/files/pdf/120759.pdf>. [zobrazené 2024-02-01].
- INDRA, Bohumír. 1981. Valašskomeziříčský kronikář, trenčínský puškař Ondřej Sivý a jeho rod na Slovensku. In: *Zpravo-daj ostravskéj pobočky genealogickej a heraldickej spoločnosti v Praze e při Domu kultury pracujících Vítkovic v Ostravě*. s.

- 1 – 6. Dostupné na: <http://www.historie.hranet.cz/heraldika/zkgho/zkgho08.pdf>. [zobrazené 2024-02-01].
- Internet archive. [bez dátumu]. Online. Dostupné na: www.archive.org. [zobrazené 2024-02-01].
- JUNGMANN, Josef. 1825. *Historie literatury české*. W Praze: Pjsem Antonina Straširypky.
- Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. Století: Sv. II: 1501 – 1800*. [bez dátumu]. Online. Dostupné na: <http://www.knihopisdigital.cz/>. [zobrazené 2024-02-01].
- KONIÁŠ, Antonín. 1729. *CLAVIS Haeresim claudens et aperiens: Kljč Kacýřské Bludy K Rozeznánj Otwjragicý, K wykořeněnj Zamjkagicý: Aneb Registřjk Některých bludných pohorssliwých, podezřelých, neb zapovědených Kněh....* Hradec Králové: Václav Jan Tybély.
- LEDVINKA, Václav a Jiří PEŠEK (zost.). 2000. *Documenta pragensia XVIII: Od středověkých bratrstev k moderním spolkům*. Praha: Scriptorium.
- Lexikon české literatury*. 2008. Praha: Academia, s. 1811.
- Lyceálna knižnica Kežmarok. Signatúra 8212/Rar. III. 50.
- Mistr Jozef Heliades Německobrodský, učitel a rektor školy Českobrodské. 1818. In: Jan Bohumír DLABAČ (zost.). *Krátké wyppsáni Českého králowstwi pro pauze českau skolni mládež*. Praha: Pjsem Frantisska Fetterle vrozeného z Wildenbrunu na Starém městě w arcybiskupské impressý w Seminárium Nře. 191.
- Novoměstský kurýr*. [bez dátumu]. Online. Dostupné na: <https://www.novomestskykuryr.info/>. [zobrazené 2024-02-01].
- PEŠEK, Jiří a Václav LEDVINKA (zost.). 2000. *Od středověkých bratrstev k moderním spolkům*. Praha: Scriptorium.
- Phaëthon*. [bez dátumu]. Historický archiv. Online. Dostupné na: <https://archive.org/stream>. [zobrazené 2024-02-01].
- Pirnaeur Wappenbuch od 13.2. 1630 do 21. 1. 1631*.
- PUMPRLA, Václav. 2010. *Knihopisný slovník českých, slovenských a cizích autorů 16. – 18. století*. Praha: Filosofický ústav Akademie věd ČR.
- RATAJOVÁ, Jana a Lucie STORCHOVÁ (ed.). 2013. *Děti roditi jest božské ovotce: Gender a tělo v českojazyčné babické literatuře raného novověku*. Praha: Karolinum.
- RATAJOVÁ, Jana a Lucie STORCHOVÁ (ed.). 2009. *Žena není příšera, ale nejmilejší stvoření boží: Diskursy manželství v české literatuře raného novověku*. Praha: Scriptorium.
- RATAJOVÁ, Jana a Lucie STORCHOVÁ (ed.). 2008. *Nádoby mdlé, hlavy nemající?: Diskurzy panenství a vdovství v české literatuře raného novověku*. Praha: Scriptorium.
- Régy magyarországi nyomtatványok II*. [bez dátumu]. Budapešť.
- SCHMALING, Eberhard. [bez dátumu]. *Abriss der Geschichte des Franciscums Zerbst*. Franciscum. Online. Dostupné na: <https://franciscum.de/geschichte/texte/abriss-der-geschichte/>. [zobrazené 2024-02-01].
- Středočeská vědecká knihovna v Kladně*. [bez dátumu]. Online. Dostupné na: www.ipac.svkk.cz. [zobrazené 2024-02-01].
- ŠIMKOVÁ, Michaela. 2021. *Havel Žalanský Phaëthon a jeho moralizující tvorba*. Bakalárska práca; online. Jana KO-LÁŘOVÁ (vedúca záverečnej práce). Univerzita Palackého v Olomouci. Dostupné na: https://theses.cz/id/k7qad9/BP_-_konecna_verze.pdf. [zobrazené 2024-02-01].
- ŠTEFAN, Václav. 1617. *Wáclsl. Stefana Teplického Homilia pohřebni nad smrtí p. Alžběty, manželky p. Samuele Fontina Klatowského, radního Chrudimského*. Knihopis 15955.
- ŠŤASTNÝ, Radko. 2003. *Kutná Hora literární*. Praha: HQ Kontakt.
- Tesák – Mošovský, Jiří*. [bez dátumu]. Online. Dostupné na: <https://encyklopedie.idu.cz/index.php?lang=cs>. [zobrazené 2024-02-01].
- Tesák – Mošovský, Juraj*. [bez dátumu]. Online. Dostupné na: <https://encyklopedie.idu.cz/index.php?lang=cs>. [zobrazené 2024-02-01].
- TOBOLKA, Zdeněk Václav; Fratišek HORÁK a Bedřiška WIŽDÁLKOVÁ. 1925 – 1967. *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století*. Online. Praha: Komise pro knihopisný soupis českých a slovenských tisků. Dostupné na: <https://kramerius5.nkp.cz/periodical/uuid:595d5a00-baf9-11e3-b74a-5ef3fc9ae867>. [zobrazené 2024-02-01].
- Univerzitná knižnica v Bratislave*. [bez dátumu]. Online. Dostupné na: www.ulib.sk. [zobrazené 2024-02-01].
- VOLF, Josef. 1936. *Čeští exulanti v matrikách pruských*. In: *Sborník jednoty starých českých rodův Praze*. Praha, s. 19.
- Zlatý fond SME*. [bez dátumu]. Online. Dostupné na: <https://zlatyfond.sme.sk/>. [zobrazené 2024-02-01].